



---

## PROJECT „DIGITAL PRESENTATION AND PRESERVATION OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE OLD-PRINT FUND AND THE HISTORICAL THEATRE SALON OF COMMUNITY CENTER “NADEJDA 1869”, VELIKO TARNOVO

Donka Koleva

Community Center Nadejda 1869, Veliko Tarnovo, Bulgaria  
arh\_koleva@abv.bg

**Abstract:** *The topic is dedicated to the joint project between „Nadejda 1869” community Center and Regional Library „P.R.Slaveykov”. The objectives of the project are preservation and popularization of the Bulgarian cultural heritage in the European context of cultural and creative industries, cultural exchange and cultural diversity through: (1) Presentation and popularization of the value of the cultural wealth of the Community centre; Popularization of the theme of the book Treasures of the Community Library and innovative online presentation of the old Printing fund, storing it in electronic form to facilitate access to it and its preservation for future generations; (2) Popularization of the historical cultural hall, connected with statehood and the first inscription „Unity makes Power” by digitization of archival documentation; (3) Stimulating sustainable partnerships, exchanging experience and knowledge, bringing together scientific and practical experience in the preservation of cultural heritage and volunteering.*

*The community Center „Nadezhda 1869” is associated with historical events important for the Bulgarian statehood. Three great folk assemblies were sitting in his theater hall. It starts the library and museum work, the theater, the cinema and the Art Gallery in the city. The library has a fund of 48 787 units, and the old-print collection consists of 446 books, newspapers and magazines from the period 16th -19th century. The oldest is the book „The Work Miney”, printed in Venice in 1588 and containing religious texts in Greek. For digitization is selected the topic „Bulgarian education to Liberation”, consisting of teaching aids in linguistics, natural sciences, mathematics and history – a total of 78 titles. Digitization is carried out in the specialised Digital center „North +” of Regional Library “P.R.Slaveykov”, created under the program BG08 „Cultural Heritage and contemporary arts”. The successful realization of the project activities will help to protect and promote knowledge, improve access through digital technologies to the specialized collections of the old Printing fund and popularization of the Historical Theatre Hall -National value, through their inclusion in the cultural treasury „North +”, the rubric „Old print Fund” and the website of the Community Center.*

**Keywords:** *Preservation of Cultural Heritage; Old-print Fund; Historical Theatre Salon "Nadejda"*



## ПРОЕКТ „ЦИФРОВО ПРЕДСТАВЯНЕ И СЪХРАНЯВАНЕ КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ОТ СТАРОПЕЧАТЕН ФОНД И ИСТОРИЧЕСКИЯ ТЕАТРАЛЕН САЛОН НА НЧ „НАДЕЖДА 1869“ ГР. ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Донка Колева – Радева

НЧ „Надежда 1869“, Велико Търново, България

**Резюме:** Темата е посветена на съвместния проект между НЧ „Надежда 1869“ и РБ „П.Р.Славейков. Целите на проекта са съхранение и популяризиране на българското културно наследство в европейския контекст на културни и креативни индустрии, културен обмен и културно многообразие чрез: (1) Представяне и популяризиране стойността на културното богатство на читалището; Популяризиране на темата за книжните съкровища на читалищната библиотека и иновативно онлайн представяне на старопечатния фонд, съхраняването му в електронен вид за улесняване на достъпа до него и опазването му за бъдещите поколения; (2) Популяризиране на историческия читалищен салон, свързан с държавността и първия надпис „Съединението прави силата“ чрез дигитализация на архивната документация; (3) Стимулиране на устойчиви партньорства, обмяна на опит и знания, обединяващи научен и практически опит в опазването на културното наследство и доброволчеството.

Читалище „Надежда 1869“ е свързано с исторически събития важни за българската държавност. В неговия театрален салон са заседавали три Велики народни събрания. То полага начало на библиотечното и музейното дело, на театъра, киното и художествената галерия в града. Читалищната библиотека разполага с фонд от 48 787 единици, а старопечатната сбирка е от 446 книги, вестници и списания от периода XVI - XIX в. Най-стара е книгата Служебен миней, отпечатана във Венеция през 1588 г. и съдържаща религиозни текстове на гръцки език. За дигитализация е избрана темата „Българското образование до Освобождението“, състояща се от учебни помагала по езикознание, природни науки, математика и история – общо 78 заглавия. Дигитализацията се извършва в специализирания дигитален център „Север+“ на РБ „П.Р.Славейков“, създаден по програмата БГ08 „Културно наследство и съвременни изкуства“. Успешната реализация на дейностите по проекта ще спомогне за опазване и популяризиране на знания, подобряване на достъпа чрез дигитални технологии до специализираните колекции на Старопечатния фонд и популяризиране на историческия читалищния театрален салон - национална ценност, чрез включването им в културната съкровищница „Север+“, рубриката „Старопечатен фонд“ и уебсайта на читалището.





**Ключови думи:** *Представяне на културното наследство,  
старопечатен фонд, исторически театрален салон „Надежда”*

Търновското читалище „Надежда 1869” е традиционно, самоуправляващо се културно-просветно сдружение. Свързано е с важни исторически събития за българската държавност и е обявено за историческа културна ценност от „национално значение”. На 19 октомври 1886 г. в читалището се открива Третото Велико народно събрание, а на 2 август 1887 г. Фердинанд Сакскобургготски полага клетва за княз на България. В дните 3-17 май 1893 г. в читалищния салон се провежда Четвъртото Велико Народно събрание, във връзка с изменение на някои членове от Конституцията. На 9 юни 1911 г. тук заседава Петото Велико народно събрание, свързано с изменение на чл.17 от Конституцията, който дава по-широки права на монарха. Тук се ражда и националният девиз „СЪЕДИНЕНИЕТО ПРАВИ СИЛАТА”, изписан на фасадата на читалището през 1911 г., а по-късно на и сградата на Народното събрание в София (Draganova and Kolev, 1969).

Учреденото на 8 юни 1869 г. читалище „Надежда” е основоположник на библиотечното и музейното дело, на театъра, киното и художествената галерия в града.

Още на второто си заседание на 22 юни 1869 г., след приемането на Устава, читалищното настоятелство решава да уреди библиотека с читалня, която временно се помещава в общата стая при черквата „Св.Никола”. Първият „книгохранител” /библиотекар/ е един от учредителите на читалището - Васил Петков, а след него това са Никола Златев и Давид Пенков. В библиотеката постъпват много книги изпратени от дарители, автори и издатели. Кънчо Кесаров, книжовник, учител и автор на учебници изпраща 20 екземпляра от неговата читанка за подарък на учениците с висок успех в училище. Евгения Кисимова - основателка на „Женската община” в Търново съобщава в писмото си до читалището от 20 юли 1869 г., че подарява 368 книжки от 12 заглавия: „Нова мода календар”, „Хранилище душе”, „Отговор”, „Няколко мисли”, „Гуслица”, „Млада сибирянка”, „Павел и Вергиния”, „Учение за децата”, „Детинско прибавление”, „За физически науки”. Още през първата година се купуват и получават българските вестници: „Македония”, „Право”, „Турция”, „Дунавска зора”, „Пътник” от Белград и



списание „Читалище” от Цариград. Г-н Илия Попов дарява вестник „Дунав”.

След Освобождението на Търново, след годините на забрана за читалището, читалищната библиотека отново отваря врати на 12 ноември 1877 г. и се открива читална зала в сградата на съдилището /кадийницата/ със съдействието на руските офицери полковник Дометих и бившия търновски губернатор генерал майор Домантович, за която са предоставени и руски списания и вестници. През 1879 г. читалището и библиотеката се помещават в къщата на г-н Т.Досев /Хаджи Досевото кафене/ и тогавашният библиотекар Михаил Заеков отбелязва, че са съхранени около 300 тома книги. След построяването на читалищната сграда с театрален салон библиотеката се премества в новата сграда.

През 1889 г. е основана и първата публична библиотека в града, която е подпомогната от библиотеката на читалище „Надежда 1869”.

През 1912 г. читалищната библиотека вече има собствена самостоятелна сграда, обзаведена читалня и назначени библиотекар, домакин и прислужник на заплата. Приема се нов правилник, според който книги се дават в определени часове всеки ден и са заведени по десетичната система. По време на първата световна война от 10 август 1915 до 18 ноември 1918 г. библиотеката е превърната в болница.

През 1929 г. известният търновец, юрист и публицист Димо Кърчев завещава на читалището 1081 книги от личната си библиотека. Между тях са ценните 155 тома стенографски „Дневници на народното събрание” от заседанията от 1879 до 1925 г., „Сборник за народни умотврения, наука и книжнина”, пълните събрани съчинения на Балзак и 38 тома книги на чужди езици.

Още през 1930 г. в библиотеката е учреден фонд „Детска книга”. Открита е детска читалня с 580 тома, която е била подвижна и се е местила по 1 месец от училище в училище и е съществувала до 1938 г.

През 1955 г. се извършва основно преустройство на библиотеката и дейността ѝ. Обособени са основен фонд на книгите и периодиката, справочна сбирка, подвижен фонд, старопечатна сбирка, детски фонд и фонд „Велико Търново”. Книгите са подредени





систематично-азбучно. Направен е пълен азбучен служебен каталог и азбучен и систематичен читателски каталог. Бързо нараства книжния фонд. През 1964 г. се извършва ново обзавеждане на библиотеката на 2-рия етаж по проект на арх. Драганов от металически стилажи, маси за читалнята и др., които съществуват и днес.

Днес, библиотеката разполага с 48 787 фондови единици. Сбирките от старопечатни, ценни издания и възрожденска периодика се формират още с нейното основаване. Библиотеката притежава ценен старопечатен фонд от 246 заглавия и 413 книги: 12 печатни книги от XVI –XIX век, книги и учебници от периода до 1816-1878 г. и заглавия на 18 вестници и на 15 списания от XIX век.

Най старите книги са Служебен миней (месечник), съдържащ религиозни текстове на гръцки език, обнародван във Венеция - 1588 г., Октоихъ, сиреч Осмогласникъ, Москва, 1764 г., Скитски азбучен Патерник, Супрасъл от 1791 г., Йоан Златоуст Сборник със слова от Неделята за митеря и фарисея и следващите недели (до 34) неделя – Вильнюсь, 1798 г.

Библиотеката притежава много ценни книги от 1878 г. до 1944 г. и има изготвен каталог за тях. Богата е и сбирката от български старопечатни книги - учебници.

Във връзка с опазването на това книжовно богатство кандидатствахме и спечелихме проект „Цифрово представяне и съхраняване културното наследство от старопечатен фонд и историческия театрален салон на НЧ „Надежда 1869“ - Велико Търново по програмата „КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО“ на НФ „Култура“ при Министерство на културата. Партньор по проекта е РНБ „П. Р. Славейков“. Начало на проекта е 30.06.2019 г. , а края - 30.06.2020 г. Обща стойност на проекта е 9 941 лв. Целите на проекта са съхранението, дигитализацията и популяризирането на българското културно наследство в европейския контекст на културни и креативни индустрии, културен обмен, културно многообразие чрез:

- Представяне и популяризиране стойността на културните ценности на читалището.
- Популяризиране на темата за книжните съкровища на читалищната библиотека чрез иновативно онлайн представяне на



старопечатния фонд, съхраняването му в електронен вид за улесняване на достъпа до него и опазването му за бъдещите поколения, както и физическата му защита.

- Популяризиране на историческия читалищен салон, свързан с държавността и първия надпис „Съединението прави силата“ чрез дигитализация на архивната документация.
- Стимулиране на устойчиви партньорства, обмяна на опит и знания, обединяващи научен и практически опит в опазването на културното наследство и на доброволчеството.

За дигитализация е избрана темата „Българското образование до Освобождението“, състояща се от учебни помагала по езикознание, природни науки, математика и история - оригинални и преводни съчинения, общо 78 заглавия. Тематична област „Образование“ ще постави началото за организиране на старопечатния ни фонд не само по години, но и по отделни колекции и ще отговори на потребностите на изследователи - езиковеди, литературоведи, историци. Присъствието на читалищната библиотека в интернет пространството и изграждането на добре структуриран библиотечен сайт с рубрика „Старопечатен фон“ и „Българското образование до Освобождението“ ще подпомогне за нейното утвърждаване като съвременен библиотечно-информационен център. РНБ „П.Р.Славейков“, която е партньор и пазител на книжовното културно наследство не само в областта, но и в Централна и Северна България, ще извърши цифровизацията в специализирания център „Север+“, създаден по проект „Дигитална културна съкровищница „Север+“ на Програма БГО8 „Културно наследство и съвременни изкуства“. В него е изградена необходимата технологична база за дигитализиране, опазване и представяне в европейски контекст на културното, книжовно, документално, историческо и архитектурно наследство, съхранявано в културните институции и организации от Централен северен район на България.

Чрез дигиталната конверсия за специализираните колекции от ръкописи, старопечатни книги, възрожденска периодика, стари фотографии, местен архив на недвижимо културно наследство и музейни експонати е осигурен безпрепятствен достъп с европейски измерения на българското културно наследство.





След обработката, старопечатните книги ще станат част от тази дигитална културна съкровищница, осигуряваща широк и лесен достъп до културното наследство. Освен физическото ползване на старите книги се предоставя възможността и за интелектуален достъп до тях, без да се увреждат или подлагат на риск, за да се запазват оригиналните в дългосрочен план за бъдещите поколения. Дигитализацията на старопечатния читалищен библиотечен фонд е необходима и поради факта, че се вписва в общоевропейските тенденции в библиотечната област, а в по-широк план - в политиката към културно-историческото наследство на България. Тя е натоварена с модернизаторски смисъл, елемент е от българското участие в общоевропейските технологични и културни процеси и има значение като изпълнение на своеобразен дълг пред българското книжовно наследство и пред европейската култура, която трябва да бъде запозната с него.

Състоянието и начина на опазване на старопечатния фонд в читалищната библиотека все още не покрива изискванията и стандартите и го застрашава, защото хартията е нетрайна и застрашена от унищожение. Освен приемането на мерки за дигитализиране на съществуващите ценни колекции, с цел запазване на оригиналите и осигуряване на широк достъп до тях, е необходимо и защитеното им съхраняване, тяхното реставриране и консервиране. Най-старите книги ще се подредят в специално закупени метални шкафове и ще бъдат поставени в аноксични капсули - иновативен метод за дългосрочно съхранение и опазване. За популяризиране на историческия театрален салон, обявен за културна ценност от национално значение, и на поставения на фасадата девиз „Съединението прави силата“ се дигитализират архивни материали за да се качат с аудиовизуален клип в културната съкровищница „Северт+“, както и в уебсайта на читалището.

На 15.07.2019 г., в РБ „П. Р. Славейков“ се проведе пресконференция за откриване на проекта и запознаване с предстоящите дейности, очакваните резултати и ползи за обществеността. Ръководителят на проекта арх. Донка Колева и завеждащият отдел „Информационни технологии“ на Регионалната



библиотека - Калоян Здравков представиха екипите и възможностите на специализирания дигитален център „Север+”.

Проучванията, изследването и описа на старопечатни учебници и помагала по проекта, включващи физическо описание, датировка, характеристика, приписки и др. се извършват от доц.д-р Живка Радева и историка Павлина Владева.

Най-голям е броят на учебниците по граматика. Сред авторите са Неофит Рилски, Тодор Хрулев, Сава Радулов, Иван Момчилов, Иван Богоров, Добри Войников, Найден Геров. Следват учебниците по математика с автори Христо Данов, Христо Ваклидов, Нестор Марков; учебниците по история на Марин Дринов, Илия Блъсков, Йоаким Груев, Драган Цанков и др., по география на Константин Фотинов, Иван Богоров, Спиридон Петров, Драган Манчев, по чужди езици на Васил Берон, Спас Зафиров, Иван Чорапчиев. Въвеждането на правила за поведение (Петър Оджакوف) задава въпроса как се конструира нравственият и етичният кодекс на Възраждането.

През 70-те години на XIX век в Търново вече се ползват учебници по физика и астрономия, издания на Христо Данов, сборникът „Сокол“ на Любен Каравелов. Присъствието им в образователните програми свързваме с увеличаването на грамотността и осъзнатата необходимост от масова просвета сред населението. От старопечатната сбирка на библиотеката при читалище „Надежда-1869” са изследвани 17 възрожденски учители и написаните от тях 45 учебника, като: буквари, читанки, граматики, сметници, числителници, речници и др. Те са издадени за период от 40 години (1835-1875). В библиотека се съхраняват 2 буквара на Сава Радулов от 1866 г. и на Димитър Благоев от 1874 г. Книговедската характеристика на просветните издания от старопечатната колекция на читалище „Надежда“ е изготвена от доц. д-р Живка Радева, а г-жа Павлина Владева изнесе лекция на тема “Учебна литература от 19-ти век от старопечатния фонд на библиотеката при НЧ „Надежда 1869”.

В рамките на този проект вече са дигитализирани част от учебниците – общо 78 на брой. За тях се изготвят и библиографски описания. Всички те са с високо качество на сканираните оригинали и пълнотата на мета-данните.







Успешната реализация на дейностите по проекта ще спомогне за опазване и популяризиране на знания, подобряване на достъпа чрез дигитални технологии до специализираните колекции на Старопечатния фонд и на историческия читалищен театрален салон - национална културна ценност, чрез включването им в културната съкровищница „Север+“ с рубриката за „Старопечатен фонд“ <http://bgseverplus.eu/> и уебсайта на читалището.

Дигитализацията ще позволи запазване на старопечатния фонд на читалищната библиотека, ще го приведе към актуални носители, ще осигури максимална достъпност и оттук привеждане на библиотеката на ниво най-актуални технологии и форми на достъп. Съхраняването на старопечатния фонд в електронна форма ще улесни работата на заинтересованите лица (ученици, студенти, научни работници, библиотечни дейци, граждани). Ще позволи опазването на книжните тела и в бъдеще - подготовката им за реставрация. Използването на електронния вариант ще провокира провеждането на изследвания и дискусии, което ще доведе нови читатели в библиотеката, ще разшири възрастовата граница на ползвателите. Дигитализацията на историческия читалищен салон ще допринесе за предоставяне на знания и неговото популяризиране. Интересът на ученици, студенти, преподаватели и граждани ще послужи като основа за създаване на партньорства и обмяна на добри практики при проучванията.

Читалищната библиотека разполага с богато хранилище на редки първи издания от 1879 до 1944 г. на научна и художествена литература, чието привеждане в електронен вид ще позволи увеличаването на нейните читатели и ще предостави широка информираност за богатствата на читалищната библиотека. Още през 1933 г. е имало инициатива за създаване на „Архив на търновския писател“ и на фонд „Велико Търново“, а в колекцията „Димо Кьорчев“ съществена част са стенографските дневници на Народното събрание.

В бъдеще може да се пристъпи към дигитализиране на произведенията на тези архиви, за да се запази литературното богатство и да стане достояние на гражданите и проучвателите. По този начин чрез реализирането на дейности по дигитализация на книги и



културни обекти, посредством създадения вече дигитален център се осигурява отворен достъп до цифровизирано национално културно и научно наследство. Поставя се началото на устойчиви политики за продължаващото им цифрово съхранение и опазване.

Ползите от проекта за книжното читалищно съкровище могат да бъдат разгледани в няколко посоки – научна: описване на старопечатните книги, въвеждането им в научно обръщение, откриване, анализиране и публикуване на нови текстове; закрила на книжовното наследство: почистване, реставриране и правилно съхраняване на най-ценните книги; практическа: създаване на условия за достъп и използването на сбирката от всякакви ползватели и с различни цели; популяризаторска: по-широкото разгласяване на съдържанието на сбирката и на българските научни достижения; методическа: образец за обработката, разкриването и съхраняването на други сбирки, които нямат научни описи и не се съхраняват при подходящи условия.

## Ф И Г У Р И



**Фиг. 1.**  
**Историческия**  
**салон, 1886 г.**



**Фиг. 2. Библиотечна**  
**сграда, 1912 г.**



**Фиг. 3. Историческия**  
**надпис на фасадата на**  
**читалището, 1911 г.**

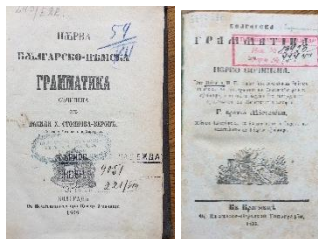




Фиг. 4. Най-старата книга от 1588 г.



Фиг. 5. Помощници на библиотекаря



Фиг. 6. Най-старите граматки



Фиг. 7.  
Географически  
таблици



Фиг. 8. Критически  
издирвания за  
историята  
българска, 1853 г.



Фиг. 9. Общое  
землеописание в кратце  
за сичката земля, 843 г.

## ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Draganova, T., Kolev, I., (1969). Community center Nadejda Veliko Tarnovo 1869-1969, Sofia, Bulgaria // [Драганова, Т., Колев, И., (1969) Народно читалище Надежда Велико Търново 1869-1969, София].

# КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО: ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ

CULTURAL AND  
HISTORICAL  
HERITAGE



PRESERVATION  
PRESENTATION  
DIGITIZATION

**Съставители**  
**Галина Богданова**  
**Петко Ст. Петков**

**Editors**  
**Galina Bogdanova**  
**Petko St. Petkov**

Материалите в сборника са обект на авторско право. Разрешава се безвъзмездното ползване на техни електронни/ хартиени копия само за лична употреба или обучение, при пълно цитиране на текущата страница и след писмена декларация от цитиращия за липса на търговски намерения. За копиране под друга форма, препубликуване или публикуване на сървъри се изисква писмено разрешение и/или заплащане.

This work is subject to copyright. Open and free of charge use of digital/hard copies of publications is granted only for personal or educational use, with full citation of the current page, and after written declaration of the quoting side for not-commercial intention. For any other reproducing types, re-publishing, photocopying, recording, or any other storage retrieval system/ server written permission and/or fee is required.

© Авторски колектив, 2020

© Authors` Group, 2020

**Техническо редактори:**  
Николай Ноев  
Калина Сотирова-Вълкова

**Technical editors:**  
Nikolay Noev  
Kalina Sotirova-Valkova

**Научна поредица: том 6, брой 1 (8)/2020**  
**Science series: vol. 6, issue 1 (8)/2020**

[www.math.bas.bg/vt/kin](http://www.math.bas.bg/vt/kin)  
**ISSN: 2367-8038**